

Taalareita ja euroja

Kolumni Antiikki & Keräily-lehdessä 5/2005

Suomen pitkä napanuora Ruotsin valtakuntaan toi esi-isiemme käyttöön vähä vähältä myös kolmen kruunun rahajärjestelmän. Varhemmin Ruotsin rahaa käytettiin pääasiassa Länsi-Suomessa, kun taas Novgorodille kuuluneessa Itä-Suomessa käytettiin venäläisperäisiä rahoja. Etelärannikolla ja Karjalan kannaksella kiersi myös Baltian rahoja aina 1500-luvun jälkipuoliskolle asti. Merkittävää oli maamme myöhäiskeskiajan huomattavimpaan kaupunkiin, Turkuun perustettu rahapaja. Se toimi 1400-luvun alusta ajoittain aina vuoteen 1558 saakka. Paljon ennen tätä on maassamme kuitenkin ollut käytössä löydöissä vanhimpina tavattuja roomalaisia kuparirahoja 100-luvulta jKr. Kaivauksissa on löytynyt länsi- ja itäroomalaisia kultarahoja 400- 500-luvuilta jKr. Myös viikinkiretkien ajalta on Suomeen kulkeutunut runsaasti eri puolilta kotoisin olevia hopearahoja.

Kustaa Vaasan aikakaudella, 1500-luvulla, uudistettiin Ruotsi-Suomen rahaolot. Tuolloin otettiin käyttöön suuremmat hopearahat: äyri, markka ja taaleri. Taalerit, jotka edustavat uuden ajan ns. kaupparahaa, olivat käytössä useissa maissa ja ne oli tarkoitettu ensisijassa ulkomaankauppaa varten. Ajalle ja näille rahoille tyypillistä oli niiden pitoisuuksien ja ulkonäön pysyttäminen mahdollisimman muuttumattomana. Ruotsalaisten riikintaalereiden arvo pysyikin suhteellisen vakaana samoin kuin vuodesta 1568 lyötyjen kultarahojen. Inflaatio teki kuitenkin tehtävänsä ja pienempiarvoisten rahojen hopeapitoisuutta vähennettiin ajoittain. Kuparilanteja alettiin valmistaa 1624 ja vuosina 1644-1776 lyötiin kuparisia, suurikokoisia, neliskulmaisia ploomu-rahvoja, joista suurimmat painoivat lähes 20kg. Tämän selitti ajan käsitys, jonka mukaan rahaan käytetyn metallin määrän tuli vastata sen nimellisarvoa.

Ensimmäiset setelirahat otettiin Ruotsissa käyttöön 1660-luvulla. Vaikka Suomi liitettiin autonomiseksi suuriruhtinaskunnaksi Venäjän yhteyteen 1809 päättyneen sodan seurauksena, ruotsalaiset rahat olivat pääsääntöisesti käypää valuuttaa Suomessa aina 1840-luvulle asti, jolloin rahauudistuksessa Venäjän raha vasta lopullisesti syrjäytti ne. Oma raha, sataan penniin jakaantuva markka, vahvistettiin vuonna 1860 ja samana vuonna laskettiin liikkeelle ensimmäiset markka-arvoiset setelit. Vuonna 1864 lyötiin ensimmäiset metallirahat markka- ja penniarvoisina.

Itsenäisyytemme alkuvuosina, 1920-luvulla, markka oli hetkellisesti sidottuna kultakantaan. Tästä luovuttuamme on jalometalleja käytetty enää juhla- ja erikoisrahoissa. Sodan jälkeisen maailman ensimmäinen ”moderni olympiaraha” lyötiin sekin Suomessa, Katajanokan rahapajalla vuosina

1951 ja 1952. Tuon hopeisen käyttörahan tekee mielenkiintoiseksi kaksi eri vuosilukua, joista varhempaa pidetään toisinaan virheellisenä tai vääränä. Kyseinen raha on kyllä arvokkaampi kuin vuotta myöhemmin valmistettu varsinaisen olympiakesän raha mutta syy on yksinkertainen. Vuoden 1951 puolella rahaa lyötiin vain 18.500 kpl ja kisavuonna 1952 lähes 600.000 kpl. Silloisen metalliraha-asetuksen mukaan kolikoissa tuli olla merkittynä tosiasiallinen valmistusvuosi. Kun muistamme, että kolikko oli normaali maksuväline useamman vuoden ajan ja pehmeään jalometalliin lyötynä sitä kulkeutui kuluneena Suomen Pankkiin ja sitä kautta pois kierrosta, on selvää, että pienemmän lukumäärän erä on kasvanut arvossaan. Kannattaakin tarkistaa piirongin laatikosta sen vaarilta saadun kolikon vuosiluku. Hintaero on nimittäin kymmenkertainen!

Eurojen tulon myötä on juhlarahoja ja erilaisia erikoislyöntejä alkanut ilmestyä runsaslukuisesti ympäri Eurooppaa ja laajemminkin. Uudet tekniikat ovat mahdollistaneet taitavien valmistusmenetelmien käyttöönoton myös rahoissa ja vain mielikuvitus tuntuu olevan rajana eri rahapajojen tuotekehittelyssä. Toisinaan tapaa myös joko aiheeltaan tai ainakin ajoitukseltaan hieman arveluttavilta ja kummallisilta tuntuvia tekeleitä. Yksi sellainen on mielestäni Kongon lyömä hopearaha, joka laskettiin liikkeelle viime keväänä muistorahaksi Paavi Johannes Paavali II:n kuoleman yhteydessä – rahan markkinointi aloitettiin reilusti ennen hänen hautajaisiaan!

”Peculum non olet” eli ”raha ei haise”, sanoi jo muinainen keisari Vespasianus laittaessaan Rooman julkiset käymälät maksullisiksi.

Jukka-Pekka Lehtiö

<http://www.coin.fi>